

5.1 TUINDORPEN, TUINSTEDEN, BLOEMKOOLWIJKEN

Woningcorporaties kunnen bezit hebben in veel verschillende wijken. Die staan er vaak anders voor qua groene infrastructuur.

Groen ontwerp in verschillende typen wijken

In de afgelopen 150 jaar zijn woonwijken in Nederland op verschillende manieren ontworpen. In sommige periodes was meer aandacht voor groen, in andere periodes minder. In dit handvat bespreken we de verschillende typen wijken die je in Nederlandse gemeenten kunt tegenkomen, met hun sterke en zwakke kanten wat betreft het groen.

19^e-eeuwse wijken 1870-1900

Tussen 1870-1900 vond in Nederland de industriële revolutie plaats. Arme landarbeiders trokken naar de stad om werk te vinden in de industrie. Grote gezinnen woonden dicht op elkaar in krotwoningen. Fabrieksarbeiders verdienden weinig en hun gezinnen aten slecht. Drinkwater en riolering ontbraken. De krottenwijken waren een prooi voor infectieziektes als de cholera.

Zowel de eigenaren van fabrieken als gemeentes namen initiatief om de ongezonde leefomstandigheden te verbeteren. Er werden grote aantallen goedkope, dicht op elkaar staande arbeiderswoningen gebouwd. Op straat was weinig groen. Er waren soms omsloten binnentuinen en afgesloten stadsparken.

Vandaag de dag zijn de woningen in negentiende eeuwse wijken, waar ze nog bestaan, gerenoveerd. Het gebrek aan groene ruimte in deze wijken is lastig te veranderen. Straatbomen en geveltuinen kunnen toch nog iets bijdragen. Ook groene daken en groene gevels zijn in deze wijken een goed idee.

Zeven Steegjes in Utrecht, gebouwd tussen 1843 en 1860, gerenoveerd in 1992

Tuindorpen 1900-1930

Aan het begin van de twintigste eeuw wist een groep huisartsen de Nederlandse regering te overtuigen dat de arbeiders hun ziektes en ellende niet alleen aan hun eigen gedrag te danken hadden. Het lag ook aan hun slechte leefomstandigheden. Dit resulteerde in de Woningwet (1902) waarin minimale eisen aan nieuwbouwwoningen werden gesteld.

In deze periode werden de eerste woningcorporaties opgericht. Men dacht dat het voor de gezondheid van de arbeidersgezinnen goed zou zijn als ze hun eigen groenten konden verbouwen, net als dorpsbewoners. Daarom werden zogenaamde tuindorpen gebouwd met eengezinswoningen en een voor- en achtertuin. Er werden bomenlanen en stadsparken aan de wijken toegevoegd.

Poortgebied in Ede-Zuid, gebouwd door woningbouwvereniging 'Vooruit' in 1924

Deze wijken zijn nog altijd zeer geliefd bij de bewoners, en het groen is een van de redenen. De energietransitie is in deze wijken vaak wel een punt. Bij herstructurering worden meer woningen toegevoegd dan er eerst stonden, waarbij de groene ruimte wordt verkleind. In deze wijken is het vooral van belang goed te kijken naar de oorspronkelijke structuren en de waardevolle groene elementen daarvan te behouden.

Tuinstdeden 1950-1970

Na de Tweede Wereldoorlog heerste er woningnood in Nederland. De regering zette in op grootschalige, gestapelde woningbouw om snel veel woningen te realiseren. Van 1950-1970 gold de 'nieuwe zakelijkheid' in de architectuur met strakke, geometrische ontwerpen. Daar omheen was grootschalig openbaar groen waar bewoners konden spelen, sporten en wandelen. In tegenstelling tot de tuindorpen, waar mensen privégroen kregen, was in tuinsteden het groen vooral openbaar. Het onderhoud van het groen werd uitgevoerd door de gemeentelijke diensten. Er werden veel planten met sierwaarde toegepast, zoals rozen en eenjarig zaaigoed.

De wijk Ommoord in Rotterdam, gebouwd tussen 1965 en 1970

Intussen zijn de bomen in deze wijken volwassen. De bloemrijke borders zijn vanwege bezuinigingen veranderd in gras en onderhoudsarme heesters. De groene ruimte wordt ervaren als leeg, anoniem en sociaal onveilig.

In deze wijken is het belangrijk om de volgroeide bomen te behouden, omdat ze mensen privacy en rust geven. Ook zorgen ze voor koelte rond de flats in hete periodes. Samen met de bewoners kan gewerkt worden aan visueel aantrekkelijker groen dat uitnodigt tot actief bewegen.

Bloemkoolwijken 1970-1990

In de jaren zeventig werd het voorkomen van verkeersslachtoffers in woonwijken een belangrijk doel. Ontwerpers maakten kleinschalige hofjes en autoluwe woonerven. Bestaand cultureel erfgoed werd ingepast in nieuwe wijken om ze een identiteit mee te geven: een landweg, boerderij of sloot. Er waren kronkelende toegangswegen, wat deze wijken hun naam 'bloemkoolwijk' opleverde. Aparte routes voor fietsers en wandelaars liepen door openbaar groen. In het algemeen waren openbaar groen en waterpartijen ruim aanwezig in bloemkoolwijken.

Woonerf in Veldhuizen B in Ede, gebouwd in de jaren '80

Vandaag is veel van het openbare groen uitgegroeid tot bosplantsoen. Het groen wordt ervaren als ondefinieerbare 'groene soep'.

Het groen in deze wijken heeft veel ecologische potentie, door het gevarieerde ontwerp, de doorgaande groenstructuren en het behoud van oude landschapselementen. Net als in de tuinsteden is wel beter aansluiting nodig bij de wensen van bewoners, en is er behoefte aan meer herkenbaarheid en identiteit in de groenstructuren. Mensen wonen nog steeds graag in deze wijken, maar mede vanwege de energietransitie zijn veel woningen wel aan hun eerste renovatie toe.

Vinex-wijken 1990-2010

In 1991 verscheen de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX). Een van de doelen was het landelijke gebied open te houden. Daarom werd woningbouw gepland in een beperkt aantal grote uitleglocaties bij bestaande grotere steden. Er werden vooral duurdere eengezinswoningen op de begane grond gebouwd om doorstroming uit goedkope woningen op gang te brengen. Projectontwikkelaars hadden veel regie en streefden naar rendabel bouwen. Dit resulteerde in weinig openbaar groen en kleine particuliere tuinen.

Straat in Leidsche Rijn, Utrecht, gebouwd na 2000

In deze periode ontstond meer aandacht voor gifvrij groenonderhoud, inzaaien van bloeiende bermen en aanplanten van inheemse bomen en struiken.

Vinexwijken zijn nog te nieuw om al voor herstructurering in aanmerking te komen. In deze wijken is het vooral de moeite waard om zoveel mogelijk aan ontstening van privétuinen en openbaar gebied te werken. Ook kan geïnvesteerd worden in groene daken en groene gevels.

Inbreiden 2010-heden

In 2008 brak een wereldwijde financiële crisis uit en al snel kwam de woningbouw stil te liggen. Omdat veel steden niet meer konden uitbreiden probeerde men vooral bij te bouwen in de bestaande bebouwde kom: inbreiden of verdichten. Dit leidt tot afname van groen oppervlak in de steden, mede door ruimtevrugnende parkeernormen.

Een bijzondere vorm van inbreiden is transformatie: gebieden met kantoren, industrie of andere bestemmingen ombouwen tot woonwijk. In dat geval zijn er vaak kansen om openbaar groen te behouden of uit te breiden. In elk geval zou een goede balans tussen steen en groen onderdeel moeten zijn van elk nieuw plan, zodat wijken het hoofd kunnen bieden aan klimaatextremen.

Inbreidingslocatie aan de Parkweg in Ede, 2020

Wat betekent dit voor woningcorporaties?

Vastgoed van woningcorporaties is aanwezig in alle genoemde wijktypen. In sommige wijktypen is renovatie urgent, in andere is het achter de rug of komt het er nog aan. Een herstructurering is een goed moment om ook de groenstructuur te herzien, in overleg met de gemeente. Bij het aanpakken van het groen is het belangrijk rekening te houden met de oorspronkelijke ideeën van het stadsontwerp. Doel is de sterke kanten te behouden, de verwaarloosde aspecten te verbeteren en de achterhaalde aspecten te vertalen naar de eisen van nu. Hierdoor blijven bewoners hun wijk herkennen en voelen zij zich er thuis.

Colofon

Dit handvat is onderdeel van de Groencatalogus Sociale Woningbouw, het eindproduct van het Topsector project Prettig Groen Wonen. Het project liep van 1 maart 2019 t/m 31 december 2021. Het is gefinancierd door Topsector Tuinbouw en Uitgangsmaterialen, de gemeente Den Haag en de woningcorporaties Staedion, Vestia en Haag Wonen. Projectpartners waren Wageningen Environmental Research (onderdeel van de WUR), het Wellantcollege in Rijswijk (nu onderdeel van Yuverta) en Van Hall Larenstein in Velp.

Auteurs: Judith Klostermann, Robbert Snep
Illustraties en vormgeving: Ineke Weppelman
Foto's: Judith Klostermann, tenzij anders vermeld.

Teksten en afbeeldingen uit dit document mogen gebruikt worden met bronvermelding na overleg met de auteurs (robbert.snep@wur.nl, judith.klostermann@wur.nl, ineke.weppelman@wur.nl).

Dit document en alle andere onderdelen van de Groencatalogus Sociale Woningbouw zijn [hier](#) te vinden, op de website van het project Prettig Groen Wonen. Zie ook het webadres onderaan deze pagina.

15 december 2021, Wageningen

